

BJÖRN GUSTAFSSON
URBAN KJULIN

Barnomsorg och familjepolitik*

Trots att den svenska barnomsorgen som ekonomisk aktivitet är mer omfattande än tex jordbruket har den varit föremål för ringa uppmärksamhet av ekonomer. Björn Gustafssons och Urban Kjulin's artikel handlar om vad tidsanvändningsstudier visar om omfattningen av föräldrarnas aktiva barnomsorg och hushållsarbete som ett barn ger upphov till. Av de totala kostnaderna för ett barn är den största delen tidsanvändningskostnader.

Den svenska barnomsorgen utanför hemmet är internationellt sett en stor sektor. Offentlig konsumtion för barnomsorg uppgår till cirka två procent av BNP, och cirka tre procent av den sysselsatta arbetskraften finns i den kommunala barnomsorgen. En plats vid ett kommunalt daghem kostade år 1989 i genomsnitt 71 100 kronor, medan kostnaderna för en plats hos kommunal dagmamma uppgick till 57 procent härav (Svenska kommunförbundet [1990]).

Det finns flera skäl till att totalkostnaderna för barnomsorg utanför hemmen i Sverige är höga. Andelen förskolebarn som finns i barnomsorg utanför hemmen hör till den högsta i västvärlden. Nästan vartannat barn i förskoleålder har i dag plats i offentlig barnomsorg. I jämförelse med våra nordiska grannar är detta en betydligt högre täckningsgrad än den i Norge och Finland men något lägre än i Danmark. Vidgas vyerna finner man att det offentliga roll i barnomsorg utanför hemmen är avsevärt mycket mindre i länder som Storbritannien och USA. Bilden

Docent BJÖRN GUSTAFSSON och fil kand URBAN KJULIN är verksamma vid Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet.

nyanseras dock för länder som Frankrike och Tyskland, där deltagande i *école maternelle* respektive *Kindergarten* är mycket utbrett i de övre förskoleåldrarna.

Ett andra skäl till stora kostnader för barnomsorg utanför hemmen i Sverige är det internationellt, men inte nationellt sett, höga löneläget i sektorn. Löneskillnader är allmänt sett små i Sverige. Här till kommer förhållandevis hög kompetens bland dem som är verksamma i sektorn. Svenska förskollärare och barnskötare har flerårig yrkesutbildning bakom sig.

Betydelsen av lönefaktorn för verksamhetskostnaderna kan illustreras med ett exempel. Antag att de svenska daghemmen med bibehållen personaltäthet skulle kunna anställa personal till de löner som gäller för deras motsvarighet i USA¹ och med våra sociala avgifter. Då skulle personalkostnaderna minska med 40 procent. Eftersom lönekostnaderna utgör ca 75 procent av totalkostnaderna för en daghemsplats skulle totalkostnaderna därför reduceras med 30 procent.

Ett tredje skäl till de höga totalkostnaderna i svensk barnomsorg utanför hem-

* Artikelns bygger på forskning som bedrivits med ekonomiskt stöd från Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).

¹ Whitebook m fl [1989].

men är de stora resursinsatserna per barn. Enligt en nordisk kartläggning (Statskontoret [1987]) fanns det vid mitten av 1980-talet 3,1 barn per årsarbetare i Sverige. Motsvarande var 4,8 i Finland, 5,7 i Danmark och 5,9 i Norge. Även resursinsatser i form av lokaler, utrustning och mat visade sig vara större i Sverige än i de andra nordiska länderna.

Mot denna bakgrund förvånar det att den svenska barnomsorgen har varit föremål för så ringa uppmärksamhet av ekonomer. I denna artikel skall vi diskutera barnomsorgsekonomi. Huvuddelen av utrymmet ägnas åt att presentera ett eget bidrag till forskningen. I detta riktas sökarmen mot den barnomsorg som föräldrarna bedriver i hemmen. Vi rapporterar resultat som anger hur många timmar per barn som föräldrarna lägger ner på aktiv barnomsorg och antal timmar i annat hushållsarbete som kan hänföras till ett barn. Vi har även undersökt andra faktorer som påverkar tidsanvändningen, och då särskilt om ett barn har barnomsorg utanför hemmet. Skattningarna gör det möjligt för oss att beräkna det ekonomiska värdet av barnomsorg i hemmet. Därigenom kan vi uppskatta totala kostnader för barn bestående av tidsanvändningskostnader, kostnader för varor och tjänster samt bostadskostnader.

Frågor inom barnomsorgsekonomisk forskning

Ekonomisk forskning kan kasta ljus över flera frågor inom barnomsorgen. Den första frågan gäller det optimala stödet till barnomsorg och då särskilt barnomsorg utanför hemmen. Sådan omsorg kan subventioneras av flera skäl, däribland ekonomiska. Upprepade gånger har man i Sverige studerat om utbyggnad av offentlig barnomsorg skapar mer resurser än som tas i anspråk. Tekniken med vars hjälp man har sökt besvara denna fråga har bl.a. varit samhällsekonomisk kostnads-intäktsanalys.

Enligt en tidig studie (Jönsson [1970]) var offentlig barnomsorg i jämförelse med barnomsorg i hemmen lönsam både för familjerna och för samhället. Men utbytet var negativt för kommunerna, som därför saknade incitament att bygga ut verksamheten. Liknande slutsats drogs i andra studier utförda på 1970-talet (Larsson [1972], Holmgren & Lantz [1975], Holmgren, Lantz & Nordström [1979]). En uppföljning av Jönssons kalkyl för 1978 visar på en minskad samhällsekonomisk lönsamhet för alternativet kommunal barnomsorg (Jönsson & Paulsson [1979]). Enligt en omdiskuterad kalkyl av Elfvingsson & Zeijlon [1981] var den samhällsekonomiska lönsamheten vid ingången av 1980-talet noll eller negativ. Kalkyler utförda under 1980-talet (Svenska kommunförbundet [1982, 1988]) anger dock utbyggnad av offentlig barnomsorg, under vissa antaganden, som samhällsekonomiskt lönsam.

De varierande resultaten från beräkningarna av den offentliga barnomsorgsutbyggnadens lönsamhet har flera tänkbara grunder. En är att den samhällsekonomiska lönsamheten kan ha försämrats när barnomsorgen byggts ut. I takt med kvinnornas ökade sysselsättningsgrad har den arbetskraftsvolym som en expansion av barnomsorgen kan frigöra minskat.

Ett annat skäl till varierande resultat är lösningen av olika metodproblem. Sådana diskuterades vid replikskiften i *Ekonomisk Debatt* åren 1981 och 1982. En samhällsekonomisk kostnads-intäktsanalys förutsätter att man identifierar och mäter kostnader respektive intäkter på rätt sätt. Till kostnaderna för barnomsorg i hemmet hör uteblivna loneinkomster för barnets vårdare under den period då omsorgen äger rum. Men härtill kan också komma kostnader när barnet inte längre behöver omsorg. Genom uteblivet förvärvsarbete föräldrars yrkeskunskaper och möjligheter till yrkeskarriär försvinner. Därför kan kostnaderna för barnomsorg i hemmen sträcka sig över föräldrarnas hela

yrkesverksamma period (Gustafsson [1979]; Sundström [1991]).

En kalkyl av offentlig barnomsorg kan även ta upp eventuella effekter av olika barnomsorgsformer på barnet. De svenska samhällsekonomiska studierna har utgått från att tillsynsformen inte påverkar barnens utveckling. Detta är förståeligt eftersom vi knappast vet om sådana effekter existerar. Experiment varigenom man kan utvärdera omsorgsformens eventuella långsiktiga effekter saknas. Men i USA finns ett sådant experiment: i The Perry Preschool Study deltog en försöksgrupp med svarta barn i ett förskoleprogram under drygt tio timmar i veckan. Tillsammans med en kontrollgrupp utan sådan barnomsorg har de följts upp. I en samhällsekonomisk kostnads-intäktsanalys bestod intäktsidan av poster som minskade kostnader för undervisningsinsatser under utbildning, minskade kostnader för kriminalitet och inkomstökning som vuxen (Barrueta-Clement m fl [1984]).

Ett andra forskningsfält är barnomsorg som produktionssystem. Produktionsökonomiska studier av den svenska barnomsorgen lyser dock hittills så gott som helt med sin frånvaro. Undantagen är två utredningar. I den ena skattades produktivitetens utvecklingen i sexton kommuner åren 1981–1985 (Finansdepartementet [1988a]). Resultaten pekar mot ökad produktivitet för daghemmen, men utvecklingen för familjedaghemmen var mer splittrad. Som i annan tjänsteproduktion är det svårt att precisera vad som är verksamhetens output. I ett försök (Finansdepartementet [1988b]) utgås från att kvalitet i offentlig barnomsorg har många dimensioner som i sin tur studeras med ett stort antal indikatorer. Problem uppstår dock om man vill väga samman indikatorerna eller få mått på dessa. Därför var utredningen inte i stånd att säga något om kvalitetsutvecklingen för hela landet.

Att föräldrarna köper barnomsorg utanför hemmet eller avstår från detta,

och att barnomsorgen utanför hemmet har tidsmässigt olika omfattning, är för den enskilda familjen ett resultat av val. Vilka faktorer kan förklara skillnader i val? Hur påverkar förändringar i betingelser, och då särskilt barnomsorgstaxor, valen? Sådana frågor är ett tredje fält för ekonomisk barnomsorgsforskning. I flera utländska studier har sådana frågor penetrerats (tex Robins & Spiegelman [1978], Blau & Robins [1988], Henriques & Vaillancourt [1988], Leibowitz, Waite & Witsberger [1988]) liksom i en svensk studie (Gustafsson [1990]).

Studier av val av omsorgsform fordrar att valsituationen modelleras omsorgsfullt. I Sverige är avgifter för kommunal barnomsorg som regel inkomstrelaterade, varför de samspelar med inkomstskattesystemet och regler för tex bostadsbidrag. Ett tillstötande analytiskt problem är att kommunala barnomsorgsplatser varit ransonerade. Barnens fördelning på omsorgsformer speglar därför inte bara familjernas efterfrågan utan även utfallet av tillämpade ransoneringssystem. Gustafssons studie pekar mot att i kommuner där daghemsutbyggnaden nästan täckt efterfrågan är daghemsefterfrågan priskänslig. Av detta följer att politikerens val av barnomsorgstaxor påverkar storleken av kön till kommunal barnomsorg. Med tillräckligt hög barnomsorgstaxa kan kön till kommunal barnomsorg elimineras.

Offentlig barnomsorg är också ett medel i familjepolitiken. Andra medel är tex inkomstbeskattning, föräldraförsäkring, bidragsförskott, barnbidrag och livsmedelssubventioner. Ekonomisk forskning kan bidra till att klargöra relationen mellan mål och medel. Ett sådant exempel är Schwarz [1984] som bl a kartlade konsekvenser av högre daghemstaxor och slopade subventioner till kommunal barnomsorg. Vårt bidrag som presenteras i det följande handlar främst om detta område för ekonomisk barnomsorgsforskning.

Barnomsorgen i hemmet

Vårt intresse gäller att utröna hur omfattande föräldrarnas aktiva barnomsorg i hemmet är och hur mycket tid i annat hushållsarbete ett barn genererar. Vad ligger bakom skillnader i tidsanvändning? Särskilt intresserar vi oss för sambandet mellan barnomsorg utanför hemmet och omfattningen av barnomsorg i hemmet (en utförligare dokumentation av våra studier återfinns i Gustafsson & Kjulin [1991]).

I den "nya" konsumtionsteorin har familjernas tidsanvändning modellerats. Angreppssättet ser varor och tjänster som köps på marknaden liksom tidsanvändningen som input i processen som genererar nyttskapande output (se t ex Gronau [1986]). På så sätt är skillnader mellan familjer i t ex tidsanvändning i barnomsorg resultatet av: a) skillnader i smak för den nyttskapande outputen (barnkvantitet eller "barnkvalitet"); b) teknologin vid produktion av den nyttskapande outputen; c) budget- och tidsrestriktioner. Det finns alltså begreppsmässigt olika skäl till att tidsanvändningen varierar mellan familjerna. Men eftersom mått på den nyttskapande outputen oftast inte är tillgängliga är det vanligen inte möjligt att empiriskt skilja mellan "smak" och "teknologi".

Teorin ger underlag för ett sätt att värdera tidsanvändningen i barnomsorg och annat hushållsarbete: alternativkostnaden. Antag att arbetsutbudet ingår i hushållets beslutsmängd, att lönesatsen inte varierar med arbetstiden och att lönearbete inte direkt medför någon marginell (positiv eller negativ) nytta. I så fall är hushållets värdering av tid lika med netto-lönen, dvs lönesatsen efter avdrag för marginals-katt.

Alternativt kan hushållsarbetet värderas till marknadspris för liknande tjänster, marknadssubstitutsalternativet. Detta alternativ liknar logiken i nationalrakenskaperna genom att outputen värderas. Ett problem vid tillämpning av alternati-

vet är att tjänster som köps på marknaden ofta inte är identiska med dem som produceras hemma. Intressant är att en tidig studie av hushållsarbetets värde i Sverige gjordes utifrån detta alternativ. Lindahl m fl [1937] skattade tidsserier för BNP exklusive och inklusive hushållsarbete, där det senare alternativet utgick från årslönen för tjänstefolk.

Data och modellformulering

Hur "hushållsarbetet" och "barnomsorg i hemmet" definieras är inte självklart. I tidsanvändningsstudier ombeds respondenterna redovisa hur en dag har förflutit.² Ett begreppsligt problem är att mer än en aktivitet kan utföras samtidigt. I den undersökning vi utnyttjade kunde respondenterna ange att de gjorde högst två aktiviteter samtidigt. Vad som därmed inte kan täckas i kategorin "barnomsorg" är om föräldrarna är tillgängliga för barnet men inte utför någon barnrelaterad aktivitet. Därför kan vår definition av "barnomsorg" kritiseras för att vara snäv.

Våra data kommer från HUS-undersökningen som rymmer data för 1 500 svenska familjer (Klevmarken [1984]; se också Flood & Klevmarken [1990]). I den första datainsamlingen 1984 ställdes frågor om tidsanvändning. Varje vuxen intervjuades två gånger (en gång under en vardag, en gång under lordag-söndag) om hans/hennes aktiviteter minut för minut. Våra skattningar grundas på data för alla par i urvalet vare sig de hade barn eller inte.

Vi utnyttjade några tidsanvändningsaggregat för män respektive kvinnor. "Aktiv barnomsorg" omfattar tvättning, påklädning, lek med barnet etc. "Annat hushållsarbete" är städning, matlagning, reparation, underhåll m m. Dessa tidsanvändningsvariabler relaterade vi till olika

² För en översikt av matproblem och resultat av tidsanvändningsstudier, se Juster & Stafford [1991].

Tabell 1 Barns effekt på föräldrarnas tidsanvändning i hemmet (timmar/vecka).

Barnets ålder	Aktiv barnomsorg			Annat hushållsarbete		
	Kvinna	Man	Tot	Kvinna	Man	Tot
0-2,0 år						
Första barnet	7,9	3,4	11,3	8,1	4,7	12,8
Syskon	3,5	1,5	5,0	6,5	5,3	11,8
Genomsnittligt barn	5,3	2,3	7,6	7,2	5,0	12,2
2,1-7,0 år						
Första barnet	5,5	2,9	8,4	6,5	3,2	9,7
Syskon	1,1	0,9	2,0	4,8	3,9	8,7
Genomsnittligt barn	2,2	1,4	3,6	5,3	3,8	9,1

variabler som kan tänkas påverka familjernas tidsanvändning. Variablerna anger antal barn i olika åldrar, föräldrarnas ålder, utbildning, nettolön, antal timmar som maken förvärvsarbetade m.m. Dessutom utnyttjade vi variabler som anger förekomst av barnomsorg utanför hemmet. Eftersom vi förmodade att skalfördelar kan förekomma använde vi även en specifikation som kan tillåta detta. Eftersom många personer inte hade använt någon tid i barnomsorg genomfördes skattningarna med hjälp av Tobit-metoden. Utifrån skattningarna presenterar vi marginaleffekter, dvs talen kan tolkas på samma sätt som OLS-skattningar.

Resultat om tidsanvändning

Våra huvudresultat sammanfattas i *Tabell 1* som visar hur många timmar per vecka ett barn utan barnomsorg utanför hemmet i genomsnitt ger upphov till i form av aktiv barnomsorg respektive annat hushållsarbete. Låt oss först diskutera hur summan av makarnas tidsanvändning påverkas av förekomst av ett barn i förskoleåldern och börjar med skattningar för ett genomsnittligt barn. Enligt skattningarna genererar ett barn som är högst 2 år gammalt nästan 8 timmar aktiv barnomsorg av föräldrarna per vecka. De något äldre barnen genererar bara hälften så

många timmar. Tidsanvändningen i annat hushållsarbete avtar mindre starkt med barnets ålder. Enligt skattningarna genererar ett genomsnittligt barn i förskoleåldern 12 respektive 9 timmar annat hushållsarbete. Alltså genererar de yngsta barnen ca 20 timmar hushållsarbete och siffran är knappt 13 för de äldre.

Enligt resultaten finns avsevärda stordriftsfördelar i aktiv barnomsorg. Ett ensamt barn 0-2 år genererar 11 timmar aktiv barnomsorg. För ett tillkommande syskon är siffran nere i 5 timmar. Motsvarande tal för barn i åldern 2-7 år är 8 respektive 2 timmar. Stordriftsfördelarna är mycket mindre i annat hushållsarbete. Här är skillnaden mellan första barnet och tillkommande syskon bara ca 1 timme per vecka.

Våra resultat visar som förväntat att den största delen av tidsanvändningen genererad av förskolebarn utförs av kvinnor. Men man kan notera att männens andel trots allt är omkring två femtedelar. Denna kvot är högre än i flera andra länder, vilket framgår av en översikt i Flood & Klevmarken [1990] av skattningar för Danmark, Finland, Norge, Sverige, USA och Ungern.

I *Tabell 2* återges skattningar som visar effekter av att barn har omsorg utanför hemmet på föräldrarnas aktiva barnomsorg och annat hushållsarbete. Barn 0-2

Tabell 2 Effekter av barnomsorg utanför hemmet på föräldrarnas aktiva barnomsorg och hushållsarbete (minskning timmar/vecka).

Barnets ålder	Aktiv barnomsorg			Annat hushållsarbete			Summa barnomsorg och hushållsarbete		
	Kvinna	Man	Tot	Kvinna	Man	Tot	Kvinna	Man	Tot
0-2,0 år	1,1	-0,1	1,0	0,7	2,6	3,3	1,8	2,5	4,3
2,1-7,0 år	-0,2	-0,2	-0,4	4,7	2,0	6,7	4,5	1,8	6,3

år med plats på daghem eller annan barnomsorg utanför hemmet genererar 4 timmar mindre hushållsarbete per vecka än andra. Motsvarande skillnad är 6 timmar för barn 2-7 år. Skillnaden härrör nästan helt från "annat hushållsarbete", inte från "aktiv barnomsorg".

Föräldrar med barn på daghem eller annan barnomsorg utanför hemmet tycks alltså aktivt ägna sig lika länge åt sina barn som de föräldrar gör vars barn inte har barnomsorg utanför hemmet. Skillnaden mellan föräldrar till daghemsbarn och andra gäller istället hur mycket tid man ägnar åt städning, matlagning, reparationer etc. Resultaten bör vara intressanta för debatt om utvecklingspsykologiska effekter av barnomsorg utanför hemmet och för familjepolitiken.

En tolkning är att föräldrar som är måna om barnens stimulans lyckats placera dem på daghem eller på annat sätt utanför hemmet. En annan tolkning är att föräldrar inte drar ner på sin tid tillsammans med barnet när omsorgsplatser utanför hemmet erbjuds och utnyttjas. Då är offentlig barnomsorg och annan barnomsorg utanför hemmet främst ett komplement till föräldrarnas aktiva barnomsorg, knappast ett substitut.

Det är väsentligt att påpeka att det är föräldrarnas aktiva barnomsorg som tycks vara ungefär lika omfattande för "hemmabarn" som för "daghemsbarn". Till den aktiva omsorgen får vi lägga den "passiva", som innebär t ex att en förälder - samtidigt som han eller hon lagar mat - är tillgänglig för barnet. Föräldrarnas totala kontakt med barnen torde vara

mer omfattande för "hemmabarn" än för "daghemsbarn".

Barnkostnader

Med hjälp av skattningarna redovisade i Tabell 1 och ytterligare antaganden kan vi beräkna familjens totala barnkostnader. För att nå alternativkostnaderna utnyttjas information om löner och marginalskatter från vårt datamaterial. Vid marknadssubstitutsalternativet utnyttjades en delpost i konsumentprisindex, nämligen "hushållstjänster", vilket inte är helt invändningsfritt eftersom marknaden för hushållstjänster är liten.

Uppskattningar för kostnader för varor och tjänster kan göras på olika sätt. Vi valde att grunda siffrorna på den svenska allmänhetens åsikter såsom de uttrycks av respondenter (Aguilar & Gustafsson [1988]). Dessa ombads besvara frågan: "Hur mycket anser Du att man bör ha att leva på (från inkomst och socialbidrag) sedan skatter och hyra är betald?" Svar angavs för ensamstående, gifta eller samboende samt barn i tre olika åldersklasser.

Vi utnyttjade medianrespondentens svar justerat med förändringen i konsumentprisindex. Jämförelser har visat att dessa siffror är något högre än "existensminimum" som utnyttjas vid inkomstbeskattningen, men något lägre än vad socialstyrelsen rekommenderat som vägledande socialbidragsnormer. Alltså kan man hävda att våra siffror kan underskatta den genomsnittliga kostnadsnivån.

Bostadskostnaderna grundas på genomsnittliga lägenhetshyror per kvadrat-

Tabell 3 Skattningar av totalkostnader i hemmet för barn i förskoleåldern (alternativkostnadsvärdering).

	Ålder (Kronor 1990/månad)		Totalt för perioden 0-7 år (Kronor 1990)
	0-2,0 år	2,1-7,0 år	
<i>Aktiv barnomsorg</i>			
Första barnet	2 030	1 500	138 720
Syskon	900	350	42 600
Genomsnittligt barn	1 370	650	71 880
<i>Annat hushållsarbete</i>			
Första barnet	2 290	1 740	159 360
Syskon	1 740	1 540	134 160
Genomsnittligt barn	2 170	1 620	149 280
<i>Varor och tjänster</i>			
	1 210	1 350	110 040
<i>Bostad</i>			
	60	380	24 240
<i>Totalt</i>			
Första barnet	5 590	4 970	432 360
Syskon	3 910	3 620	311 040
Genomsnittligt barn	4 810	4 000	355 440

Procentuell fördelning av kostnaderna för ett genomsnittligt barn

	Ålder		Totalt för perioden 0-7 år
	0-2,0 år	2,1-7,0 år	
Aktiv barnomsorg	29	16	20
Annat hushållsarbete	45	41	42
Varor och tjänster	25	34	31
Bostad	1	9	7
Totalt	100	100	100

meter. Två antaganden gjordes om hur stor bostadsyta ett barn kräver. Båda utgår från HUS-data. Det ena är att bostadsytan kan skattas som en funktion av antal barn i olika åldrar samt antal vuxna. Det andra är att man kan använda den genomsnittliga ytan per familjemedlem, vilket ger 30 kvadratmeter per person. I tabellerna använder vi det första antagandet, som ger de lägsta kostnaderna.

Resultaten återges i *Tabell 3* och *Tabell 4*. De har uttryckts i 1990 års penning-

värde med hjälp av index. Eftersom kostnaderna för marknadssubstitutet är högre än föräldrarnas nettolöner anger *Tabell 4* högre värden än *Tabell 3*. Totalkostnaderna för ett genomsnittligt barn 0-2 år uppgår till 4 800 kronor per månad vid alternativkostnadsvärdering och 8 000 kronor per månad vid marknadssubstitutsvärdering. Om skattningarna istället baseras på genomsnittsytan ökar siffrorna med 830 kronor per månad. Totalkostnaden är ganska okänslig för förskolebar-

Tabell 4 Skattningar av totalkostnader i hemmet för barn i förskoleåldern (marknads-substitutvärdering).

	Ålder (Kronor 1990/månad)		Totalt för perioden 0-7 år (Kronor 1990)
	0-2,0 år	2,1-7,0 år	
Aktiv barnomsorg			
Första barnet	3 830	2 850	262 920
Syskon	1 700	680	81 600
Genomsnittligt barn	2 580	1 220	135 120
Annat hushållsarbete			
Första barnet	4 340	3 290	301 560
Syskon	4 000	2 950	273 000
Genomsnittligt barn	4 140	3 090	284 760
Varor och tjänster	1 210	1 350	110 040
Bostad	60	380	24 240
Totalt			
Första barnet	9 440	7 870	698 760
Syskon	6 970	5 360	488 880
Genomsnittligt barn	7 990	6 040	554 160

Procentuell fördelning av kostnaderna för ett genomsnittligt barn

	Ålder		Totalt för perioden 0-7 år
	0-2,0 år	2,1-7,0 år	
Aktiv barnomsorg	32	20	25
Annat hushållsarbete	52	52	51
Varor och tjänster	15	22	20
Bostad	1	6	4
Totalt	100	100	100

nets ålder, men den är avsevärt större för det första barnet än för senare tillkommande barn.

Under samtliga förutsättningar står tidsanvändningskostnaderna för huvuddelen av de totala barnkostnaderna. Andelen är störst för de yngsta barnen och sjunker både på grund av att tidsanvändningskostnaderna avtar med åldern och att kostnaderna för varor och tjänster ökar med åldern.

Utgående från resultaten i Tabell 4 kan

vi beräkna tidsanvändningskostnader för alla förskolebarn i landet. Marknads-substitutalternativet anger då att förskolebarnrelaterad tidsanvändning i hemmen uppgår till 2,8 procent av BNP. Detta kan jämföras med att den offentliga barnomsorgens andel av BNP för samma år var 1,9 procent. Enligt våra kalkyler är alltså barnomsorg i hemmet och annat hushållsarbete genererat av förskolebarn, vilket inte är en komponent av BNP, större än den barnomsorg som ingår i BNP.

Kommentarer till familjepolitiken

Våra resultat kan kasta ljus över förslag som förts fram i den familjepolitiska debatten. Vid 1991 års vårriksdag föreslog de tre borgerliga riksdagspartierna att ett skattepliktigt vårdnadsbidrag skulle införas (motion till riksdagen 1990/91: So 621). Detta skulle kompensera obetalt arbete i hemmen som barn ger upphov till med 1 500 kronor per barn och månad. Nivån kan jämföras med våra skattningar av tidsanvändningskostnader i *Tabell 3* och *Tabell 4*. Ett vårdnadsbidrag med den föreslagna nivån skulle kompensera genomsnittsföräldrarna med upp till två tredjedelar av tidsanvändningskostnaderna.

En annan kommentar gäller relationen mellan mål och medel. Uppgivna motiv till stödet är ökad valfrihet och att föräldrarna behöver mer tid för barnen. Eftersom bidraget föreslås bli skattepliktigt har det större värde för dem som inte förvärvsarbetar än för dem som förvärvsarbetar. Detta beror på grundavdraget, och effekten förstärks om den förvärvsarbetande har så hög inkomst att han betalar statlig skatt. Hemarbetande drar alltså mest nytta av bidraget och därigenom påverkas betingelserna för val mellan hemarbete och yrkesarbete.

Men våra resultat har visat att den tid som används för aktiv barnomsorg i hemmen inte i någon nämnvärd grad påverkas av om barnet har barnomsorg utanför hemmet eller inte. I stället är det tid i annat hushållsarbete som påverkas av förekomst av barnomsorg utanför hemmet. Ett vårdnadsbidrag verkar alltså bli främst en subvention av tid som används för städning, matlagning, reparationer etc, då föräldrarna kan vara tillgängliga för sina barn, *inte* av den tid som föräldrarna aktivt sysselsätter sig med dem. Önskvärdheten av en sådan subvention kan man ha olika meningar om.

Sammanfattning

Omsorg av förskolebarn utanför hemmen är internationellt sett kostsamt i Sverige av flera skäl. Det finns många olika problem för ekonomisk forskning om barnomsorg att studera. Här har vi riktat sökarljuset mot den aktiva barnomsorg som bedrivs av föräldrarna i hemmen och annat hushållsarbete genererat av förskolebarn. Våra skattningar har gjort det möjligt för oss att uppskatta totala kostnader för barn.

Vi har funnit att den tid föräldrarna lägger ner på aktiv barnomsorg i hemmet avtar med barnets ålder, och att tiden per barn är mindre om det redan finns syskon. Tidsanvändning i annat hushållsarbete varierar i mindre utsträckning med barnets ålder och förekomst av syskon. Om ett barn har omsorg utanför hemmet har detta ingen nämnvärd effekt på den tid föräldrarna använder till aktiv barnomsorg. Av de totala kostnader ett barn ger upphov till är den största delen tidsanvändningskostnader.

Referenser

- Aguilar, R & Gustafsson, B, [1988], "Public Opinion about Social Assistance in Sweden". *European Journal of Political Research*, vol 16, s 251-276.
- Barrueta-Clement, J R m fl, [1984], "Changed Lives: The Effects of the Perry Preschool Program on Youths Through Age 19". *Monographs of the HighScope Educational Research Foundation Number Eight*.
- Blau, D & Robins, P, [1988], "Child-Care Costs and Family Labor Supply. *Review of Economics and Statistics*, vol 70, s 374-381.
- Elfvingson, P & Zeijlon, A, [1981], "Är daghemmen lönsamma?". *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 6, s 409-414.
- Finansdepartementet, [1988a], *Produktivitet-utveckling i kommunal barnomsorg*. Rapport till Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi, Ds Fi 1988:5. Stockholm.
- Finansdepartementet, [1988b], *Kvalitetsutvecklingen inom den kommunala barnomsorgen*. Rapport till Expertgruppen för Stu-

- dier i Offentlig Ekonomi, Ds Fi 1988:1. Stockholm.
- Flood, L & Klevmarcken, A, [1990], "Arbete och fritid: Svenska hushålls tidsanvändning 1984". I Klevmarcken, A (red), *Tid och råd*. Industriens utredningsinstitut/Almqvist & Wicksell. Stockholm.
- Gronau, R, [1986], "Home Production – A Survey". I Ashenfelter, O & Layard, R (red), *Handbook of Labor Economics*, Vol I. North-Holland, Amsterdam.
- Gustafsson, B & Kjulin, U, [1991], "Time Use in Child Care and Housework and the Total Costs of Children". Uppsats presenterad vid årskonferens för European Association of Population Economics, Pisa 1991.
- Gustafsson, S, [1979], "Daghem och samhällsekonomi". I Axell, B, Gustafsson, S, Holmlund, B & Horwitz, E C (red), *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad*. Specialstudier för IUIs långtidsbedömning, Del 1, Stockholm.
- Gustafsson, S, [1990], "Daghemsavgifter och kvinnors yrkesarbete". I Klevmarcken, A (red), *Tid och råd*. Industriens Utredningsinstitut/Almqvist & Wicksell, Stockholm.
- Henriques, I & Vaillancourt, F [1988], "The Demand for Child Care in Canada". *Applied Economics*, vol 20, s 385–394.
- Holmgren, B & Lantz, K-Å, [1975], *Daghem och kommunal planering*. Studentlitteratur, Lund.
- Holmgren, B, Lantz, K-Å & Nordstrom, L, [1979], *Barnomsorg och ekonomi*. Liber, Uddevalla.
- Juster, T & Stafford, F, [1991], "The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioral Models, and Problems of Measurement". *Journal of Economic Literature*, vol 29, s 471–522.
- Jonsson, B, [1970], *Daghem och samhällsekonomi*. Prisma i samarbete med LO, Stockholm.
- Jonsson, B & Paulsson, A, [1979], *Daghem och samhällsekonomi*. Prisma, Lund.
- Klevmarcken, A, [1984], "Household Market and Nonmarket Activities". *Proceedings of the American Statistical Association Meeting in Philadelphia in 1984*. Även tillgänglig som Industriens Utredningsinstitut Booklet No 178. Stockholm.
- Larsson, L-G, [1972], "Lonsamhetsbedömning av barnhem". I Ysander, B-C (red), *Förvaltningsekonomiska problem*. Stockholm.
- Leibowitz, A, Waite, L & Witsberger, C, [1988], "Child Care for Preschoolers: Differences by Child's Age". *Demography*, vol 25, s 205–220.
- Lindahl, E, Dahlgren, E & Kock, K, [1937], *National Income of Sweden*. P S King & Son (Stockholm Economic Studies, No 5), London.
- Motion till riksdagen 1990/91: So 621 av Carl Bildt m fl (m, fp, c), *Familjepolitik för ökad välfärd*.
- Robins, P & Spiegelman, R, [1988], "An Econometric Model of the Demand for Child Care". *Economic Inquiry*, vol 16, s 83–94.
- Schwarz, B, [1984], "Fördelningspolitik och barnfamiljernas standard". *Ekonomisk Debatt*, årg 12, nr 2, s 96–105.
- Sundstrom, M, [1991], "Hur påverkar foraldraledighet lonerna?". *Ekonomisk Debatt*, årg 19, nr 3, s 230–237.
- Statskontoret, [1987], *Barnomsorgen i Norden. Kostnader. Kvalitet. Styrning*. Stockholm.
- Svenska kommunförbundet, [1982], *Barnomsorg – personal, lokaler, utbyggnad, samhällsekonomi*. Stockholm.
- Svenska kommunförbundet, [1988], *Svensk barnomsorg – en dyrgrip?* Stockholm.
- Svenska kommunförbundet, [1990], "PM Driftskostnadskalkyl för barnomsorgen." Stencil. Stockholm.
- Whitebook, M, Howes, C & Phillips, D [1989], *Who Cares? Child Care Teachers and the Quality of Care in America*. Final Report National Child Care Staffing Study, Child Care Employee Project. Oakland.